

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПОНОМАРЕНКО НАТАЛЯ ГРИГОРІВНА

УДК 37.02:37.091]:061.1ЄС

**ПІДГОТОВКА ЕКСПЕРТІВ З ОСВІТИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇНАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Сисоєва Світлана Олександрівна,
Національна академія педагогічних наук України,
відділення загальної педагогіки та філософії освіти,
академік-секретар, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Криstopчук Тетяна Євгенівна,
Національний університет водного господарства та
природокористування,
професор кафедри
теорії і методики виховання, м. Рівне;

кандидат педагогічних наук,
Джурило Аліна Петрівна,
Національний транспортний університет,
доцент кафедри іноземної філології і перекладу,
м. Київ.

Захист відбудеться «23» жовтня 2017 року о 13 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.06 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 136).

Автореферат розіслано «22» вересня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Братко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Процес євроінтеграції України вимагає реформування національної системи освіти та приведення її у відповідність до європейських стандартів. Реалізація цієї стратегії потребує модернізації усієї вітчизняної системи освіти, що безпосередньо пов'язано з підвищенням її якості.

З огляду на це актуальним стає запровадження експертизи в галузі освіти, яка передбачає узгодження пріоритетів діяльності освітніх закладів з державно-громадськими вимогами та інтересами учасників освітнього процесу. Експертного оцінювання потребують також альтернативні рішення в освіті та визначення оптимальних моделей її розвитку в Україні. У цьому контексті виникає запит на фахівців, які здатні здійснювати експертну діяльність в освітній галузі. Варто зазначити, що системної підготовки таких фахівців в Україні до теперішнього часу не здійснюється.

В умовах євроінтеграції та процесу наближення української освіти до міжнародних стандартів доцільним є вивчення досвіду європейських країн, зокрема німецькомовних, щодо підготовки експертів з освіти, оскільки саме в цих країнах створена ефективна система підготовки таких фахівців, яка має значні педагогічні досягнення та постійно вдосконалюється. До німецькомовних країн Європейського Союзу належать Німеччина, Австрія, Ліхтенштейн та Люксембург. Швейцарія не входить до складу ЄС. Разом з тим, швейцарські науковці тісно співпрацюють з німецькими та австрійськими дослідниками щодо підготовки експертів з освіти.

Вихідні концептуальні положення щодо модернізації системи освіти в Україні відображено в законодавчо-нормативній базі, зокрема, у таких документах: Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (1991; 2017). Про необхідність розв'язання проблеми якості освіти також наголошено у наказах Міністерства освіти і науки України (№ 34 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів» від 25.01.2008 р.; № 67 «Про порядок державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів» від 30.01.2015 р.). Критерії оцінювання діяльності дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів подано у Наказах Міністерства освіти і науки України № 772 «Про затвердження орієнтовних критеріїв оцінювання діяльності дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів» від 17.06.2013 року та № 809 «Про затвердження орієнтовних критеріїв оцінювання діяльності вищих навчальних закладів» від 20.06.2013 року.

Проблема розвитку національної освіти знаходиться в центрі уваги вітчизняних науковців, зокрема, такі її аспекти: філософія освіти в контексті глобалізаційних змін (В. Кремінь, В. Огнев'юк); теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, С. Сисоєва); компетентісний підхід в освіті (Н. Бібік, О. Савченко, Л. Хоружа).

В контексті розвитку вітчизняної освіти вчені приділяють увагу також освітній експертизі, а саме її теоретико-методологічним засадам (О. Касьянова), технологіям експертного оцінювання освітньої діяльності загальноосвітніх шкіл і результатів

навчання учнів (Л. Петренко), технології експертизи управління освітнім процесом у загальноосвітньому навчальному закладі (А. Єрмола), проблемі відбору та оцінки експертів з освіти (О. Боднар), порівняльному аналізу системи оцінювання якості вищої освіти в Німеччині та Україні (Л. Шеремет).

Окремі аспекти експертизи в галузі освіти висвітлювалися в дослідженнях зарубіжних науковців. Зокрема, теоретичні засади експертизи розкрито у працях С. Бешелева, Б. Литвака, В. Онопрієнко, Е. Позаченюк, Ю. Сидельникова, О. Тубельського. Теоретичним засадам освітньої експертизи присвячені праці С. Братченко, В. Черепанова. Структуру експертизи в галузі освіти досліджували С. Бешелев, В. Бухвалов, Ф. Гурвич, С. Кучер, В. Черепанов. Науково-методичному забезпеченню експертної діяльності в галузі освіти присвятив свої роботи В. Ясвін. Проблему експертизи освітніх інновацій та освітніх систем розглядали Л. Буркова та Т. Новікова. Експертиза педагогічних об'єктів вивчалась В. Бухваловим, Я. Плінерем, О. Тубельським. Сутність експертної діяльності в галузі вищої освіти розкриває Т. Фуряєва. Проблему підготовки експертів в галузі освіти висвітлювали в своїх працях Т. Новікова, С. Кучер, І. Чечель, С. Перінов.

Експертиза як оцінка розвитку та якості освіти є предметом досліджень науковців німецькомовних країн, серед яких В. Бейвл (W. Beuwl), Р. Штокманн (R. Stockmann). Питання експертизи в галузі освіти розглядали в своїх дослідженнях К. Бурен (C. Buhren), К. Буркард (C. Burkard), Г. Ейкенбуш (G. Eikenbusch), Х. Акерман (H. Ackermann), Г. Рольфф (H. Rolff), Г. Альтріхтер (H. Altrichter), П. Пош (P. Posch), Е. Кліме (E. Klieme), В. Шпехт (W. Specht). Проблема підготовки експертів, зокрема експертів з освіти, вивчалась О. Каспарі (A. Caspari), М. Гуткнехт-Гмайер (M. Gutknecht-Gmeier), К. Мюльбауер (K. Mühlbauer).

Водночас вивчення сучасних наукових джерел показує, що дослідження організаційно-методичних засад підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу ще не стало предметом окремого цілісного аналізу. Зокрема, поза увагою дослідників залишилися такі важливі аспекти цієї проблеми як кваліфікаційні цілі, зміст, форми та методи підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах.

Актуальність дослідження підсилюється також необхідністю подолання існуючих суперечностей в експертній діяльності в галузі освіти, а саме між:

- необхідністю експертної діяльності у забезпеченні якості освіти в умовах її реформування в Україні та відсутністю системи підготовки експертів з освіти;
- соціальною значущістю підготовки експертів в галузі освіти та нерозробленістю її організаційного, нормативно-правового, а також науково-методичного забезпечення в Україні;
- існуючим зарубіжним досвідом підготовки експертів з освіти в країнах Європейського Союзу та відсутністю цілісного аналізу цього досвіду українськими науковцями задля підвищення якості вітчизняної освіти.

Соціальна значущість проблеми забезпечення якості освіти в Україні і пов'язана з цим підготовка експертів, її недостатня теоретична розробленість та практичне впровадження, а також євроінтеграційні наміри України зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Підготовка експертів з освіти в німецькомовних**

країнах Європейського Союзу».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до наукової теми Київського університету імені Бориса Грінченка за темою: «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (реєстраційний номер 0110U00627). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Миколаївського національного аграрного університету 25 грудня 2013 року (протокол № 4) та узгоджено Міжвідомчою Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол №1 від 28. 01. 2014 року).

Об'єкт дослідження: підготовка експертів з освіти в країнах Європейського Союзу.

Предмет дослідження: організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу.

Мета дослідження: дослідити організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти у німецькомовних країнах Європейського Союзу задля використання європейського досвіду в Україні.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети визначено основні **завдання дослідження:**

1. Вивчити стан дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії.
2. Проаналізувати та порівняти зміст базових понять дослідження в німецькомовному та українському науковому просторі.
3. Визначити організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу.
4. Виявити напрями використання досвіду підготовки експертів з освіти німецькомовних країн Європейського Союзу в Україні.

Теоретичною основою дослідження є наукові положення вітчизняних та зарубіжних науковців щодо: розвитку національної освіти в контексті глобалізаційних змін (В. Кремін'юк, В. Огнев'юк); неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, С. Сисоєва); компетентісного підходу в освіті (Н. Бібік, О. Савченко, Л. Хоружа, В. Вайнерт (W. Weinert)); теоретичних та методичних засад експертизи (С. Бешелев, Б. Литвак, В. Онопрієнко, Е. Позаченюк, Ю. Сидельников, О. Тубельський, О. Касьянова, В. Бейвл (W. Beywl), Р. Штокманн (R. Stockmann), Г. Альтріхтер (H. Altrichter), Н. Маріцен (N. Marizen), Е. Кліме (E. Klieme)); теоретичних та методичних засад освітньої експертизи (С. Братченко, А. Єрмола, В. Черепанов, К. Бурен (C. Buhren), Х. Акерман (H. Ackermann)); практичної підготовки експертів (О. Каспарі (A. Caspari), М. Гуткнехт-Гмайер (M. Gutknecht-Gmeier)); підготовки експертів в галузі освіти (Т. Новікова, С. Кучер, І. Чечель, С. Перінов, О. Касьянова, О. Боднар, К. Мюльбауер (K. Mühlbauer)).

Методологічна основа дослідження представлена на філософському рівні - положення про нерозривний зв'язок культури й освіти; загальнотеоретичні і методологічні положення філософії щодо розвитку єдності теорії та практики. На рівні загальнонаукової методології – положення про гуманізацію та гуманітаризацію вищої освіти; принципи взаємозв'язку суб'єкта та об'єкта, особистості та діяльності,

процесу та результату, особливого та загального; розвитку; системності в дослідженні явищ об'єктивної реальності; комплексності. На рівні конкретнонаукової методології – концептуальні ідеї порівняльної педагогіки. На технологічному рівні – методика проведення дослідження підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах із залученням широкої джерельної бази.

Методи дослідження. Для реалізації мети та поставлених завдань використано взаємопов'язані методи дослідження, зокрема, *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення з метою вивчення стану дослідження обраної проблеми вітчизняними та зарубіжними науковцями; абстрагування, конкретизація та систематизація теоретичних положень з метою визначення понятійного апарату дослідження; порівняння з метою зіставлення сутності та змісту базових понять дослідження в німецькомовному та вітчизняному науковому просторі, виявлення спільного та відмінного у підготовці експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу та Україні; *емпіричні*: вивчення офіційних документів в галузі освіти німецькомовних країн Європейського Союзу та України; контент-аналіз навчальних планів та програм з метою визначення кваліфікаційних цілей, змісту, форм та методів підготовки експертів з освіти у німецькомовних країнах Європейського Союзу.

Джерельну базу дослідження становлять:

- нормативно-правові документи в галузі освіти Німеччини, Австрії, Ліхтенштейну, Люксембургу та Швейцарії, а саме закони про дошкільну освіту федеральних земель Німеччини (зокрема, *Bremisches Gesetz zur Förderung von Kindern in Tageseinrichtungen und in Tagespflege, Gesetz über Kindertageseinrichtungen Sachsen*), Австрії (зокрема, *Gesetz über die Kinderbetreuung im Burgenland, Oberösterreichisches Kinderbetreuungsgesetz*), Положення щодо догляду за дітьми в дошкільних закладах освіти Швейцарії (*Richtlinien für die Betreuung von Kindern in Kindertagesstätten*); закони про загальну середню освіту федеральних земель Німеччини (зокрема, *Bayerisches Gesetz über das Erziehungs- und Unterrichtswesen, das Brandenburgische Schulgesetz, das Schulgesetz für den Freistaat Sachsen*) та кантонів Швейцарії (зокрема, *Gesetz für die Volksschulen des Kanton Graubünden, Gesetz über die kantonalen Schulen Kanton Zug*); Закон про освітній процес Австрії (*Schulunterrichtsgesetz*), Закон про школу князівства Ліхтенштейн (*Schulgesetz*), Закон про професійну освіту Ліхтенштейну (*Berufsbildungsgesetz*), Рамковий закон про вищу освіту Німеччини (*Hochschulrahmengesetz*) та закони федеральних земель Німеччини про вищу освіту (зокрема, *Brandenburgisches Hochschulgesetz, Bremisches Hochschulgesetz, das Hochschulgesetz des Landes Sachsen-Anhalt*), Федеральний закон Австрії про організацію університетів та навчання (*Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten und ihre Studien*), Федеральний закон Австрії про забезпечення якості у вищих навчальних закладах (*das Hochschul-Qualitätssicherungsgesetz*); Федеральний Закон про професійну освіту Німеччини (*Berufsbildungsgesetz*); Закон про вищу освіту Ліхтенштейну (*Gesetz über das Hochschulwesen*); Закон про створення університету Люксембургу (*Loi du 12 août 2003*);

- документи Постійної конференції міністрів культури й освіти Німеччини

(Kultusministerkonferenz), Швейцарської конференції директорів кантональних департаментів освіти (Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren), Федерального міністерства освіти та жінок Австрії (Bundesministerium für Bildung und Frauen); Конференції ректорів вищих навчальних закладів Німеччини (Hochschulrektorenkonferenz); Конференції ректорів вищих навчальних закладів Швейцарії (Schweizerischen Universitätskonferenz);

- звіти європейської інформаційної мережі в галузі освіти «Eurydice», Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area);

- навчальні плани магістерських освітніх програм «Розвиток школи та забезпечення якості» Вільного університету м. Берлін (Німеччина), «Розвиток освітнього процесу та школи» Педагогічного інституту м. Фрайбург (Німеччина), «Дослідження та розвиток школи» Тюбінгенського університету (Німеччина), «Розвиток школи» Педагогічних інститутів м. Вайнгартен (Німеччина), м. Форарльберг (Австрія), м. Санкт-Галлен, м. Шаффгаузен, м. Тургау (Швейцарія), «Емпіричні дослідження в галузі освіти» університетів м. Кассель, Отто Фрідріха м. Бамберг та Рейнсько-Вестфальського технічного університету м. Ахен (Німеччина); навчальні плани освітніх програм, що завершуються отриманням сертифікату про підвищення кваліфікації «Дидактика вищої школи» Педагогічного інституту м. Відень (Австрія), Мережі «Дидактика вищої школи федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія» (Німеччина);

- матеріали періодичних видань «Pädagogik», «Pädagogische Führung», «Zeitschrift für Evaluation», «Journal für Schulentwicklung», «Zeitschrift für Hochschulentwicklung»;

- матеріали освітніх порталів Вільного університету м. Берлін, університетів м. Тюбінген та м. Кассель, університету Отто Фрідріха м. Бамберг, Рейнсько-Вестфальського технічного університету м. Ахен, Педагогічних інститутів м. Фрайбург, м. Вайнгартен, м. Форарльберг, м. Санкт-Галлен, м. Шаффгаузен та м. Тургау, Баварського державного інституту якості школи та дослідження освіти, швейцарського міжкантонального об'єднання зовнішньої експертизи шкіл, швейцарського інституту зовнішньої експертизи повної середньої освіти.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* уточнено зміст поняття «експертиза» в німецькомовному науковому просторі, яке розуміється як систематичні емпіричні дослідження та оцінювання предмету експертизи (програм, заходів, установ, технік, методів, продукції, осіб, цілей, планування, ефективності) з метою покращення його якості; здійснено порівняльний аналіз базових понять, що характеризують експертну діяльність в галузі освіти в Україні та німецькомовних країнах ЄС (експертиза, експертиза в галузі освіти, експерт, експерт з освіти); визначено організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу (кваліфікаційні цілі, зміст та структура освітніх програм, зміст, форми та методи підготовки); класифіковано види підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах ЄС (в галузі загальної середньої освіти; в галузі вищої освіти; в галузі

емпіричних досліджень освіти); систематизовано форми і методи підготовки експертів в німецькомовних країнах Європейського Союзу; визначено напрями використання досвіду підготовки експертів з освіти у німецькомовних країнах в Україні на таких рівнях: міжнародному (налагодження зв'язків у сфері підготовки експертів з освіти з країнами, зокрема, німецькомовними, які мають досвід такої підготовки); національному (розробка концепції та нормативно-правового забезпечення підготовки експертів з освіти з врахуванням світового досвіду та національних особливостей, заснування мережі інформаційної підтримки експертів в галузі освіти) та інституційному (визначення кваліфікаційних цілей, розробка змісту та програм підготовки експертів для всіх рівнів освіти; оновлення та розширення варіативної складової змісту підготовки майбутніх менеджерів освітніх закладів за рахунок введення навчального курсу «Експертиза в галузі освіти»; розширення форм і методів підготовки експертів в галузі освіти); до наукового обігу введено маловідомі й раніше невідомі німецькомовні джерела, які присвячені проблемі підготовки експертів з освіти; *удосконалено* програми підготовки майбутніх менеджерів в галузі освіти; *подальшого розвитку* набули положення щодо реалізації андрагогічного, компетентісного та конструктивістського підходів у процесі підготовки експертів з освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено: освітню програму «Експертна діяльність в освіті» (на прикладі німецькомовних країн Європейського Союзу) та методичні рекомендації її реалізації для підвищення кваліфікації керівників освітніх закладів, вчителів загальноосвітніх шкіл, викладачів вищих навчальних закладів; програму навчального курсу «Експертиза в галузі освіти» та навчально-методичний комплекс його реалізації для майбутніх менеджерів сфери освіти; навчальну програму «Експертна діяльність в галузі освіти (на прикладі Німеччини)» для здобувачів вищої освіти ступеня «магістр» спеціалізації «Управління навчальним закладом».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Миколаївського інституту післядипломної педагогічної освіти (Довідка № 476/ 17-10 від 30. 03. 2016), Маріупольського державного університету (Довідка № 872/01-23/08 від 30. 06. 2016), Львівського національного університету імені Івана Франка (Довідка № 18/4 від 25. 04. 2017).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на науково-практичних конференціях, зокрема, міжнародних – «Педагогика. Теоретические и практические аспекты развития современной науки (Познань, 2015), «Педагогика. Научный поиск» (Сопот, 2015), «Сучасна освіта. Перспективи розвитку: теоретичний і практичний аспект» (Миколаїв, 2015), «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень» (Одеса, 2015), «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє» (Київ, 2015), «Новые тенденции развития науки» (Київ, 2015), «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (Київ, 2015), «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (Запоріжжя, 2015), «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (Хмельницький, 2015), «Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації,

досвід практичного застосування» (Львів, 2015), «Тенденції розвитку психології та педагогіки» (Київ, 2015), «Актуальные проблемы психологии и педагогики» (Харків, 2015), «Теорія і практика освіти в сучасному світі» (Чернігів, 2015); «Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої сфери в контексті міжнародної співпраці України» (Миколаїв, 2016, 2017); Всеукраїнській – «Ранжування вищих навчальних закладів як інструмент забезпечення якості вищої освіти» (Запоріжжя, 2015); регіональних – конференції професорсько-викладацького складу Миколаївського національного аграрного університету (Миколаїв, 2015, 2016, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 27 працях, із них: 8 статей у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні та 18 статей і тез у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнській та регіональних науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається із анотації (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, висновків до них, списку використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, загального списку використаних джерел (323 найменування, із них – 172 іноземними мовами), 3 додатка. Загальний обсяг дисертації – 327 сторінок, із них 198 сторінок основного тексту. Робота містить 2 таблиці і 4 рисунка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, його методологічну і теоретичну основу; наведено джерельну базу; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження; подано дані про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** – «Підготовка експертів з освіти як об'єкт наукового дослідження» – розкрито сутність та зміст базових понять дослідження, здійснено їх порівняльний аналіз; проаналізовано проблему підготовки експертів з освіти у педагогічній теорії; охарактеризовано експертну діяльність в галузі освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу.

У розділі показано, що в українському науковому просторі поняття «експертиза» розглядається як метод дослідження експертом справ, питань у тій чи іншій галузі знань (С. Гончаренко); дослідження та розв'язання проблемних ситуацій компетентними фахівцями, що мають спеціальні знання із певних питань, шляхом вибору найбільш аргументованих рішень (К. Позаченюк); цілісна науково-пізнавальна кваліфікаційна процедура, що передбачає комплексне констатуюче вивчення явища, процесу, умов існування чи перебігу явищ, що обираються предметом експертизи (І. Маноха). Експертиза в освіті тлумачиться науковцями як сукупність процедур, необхідних для дослідження й оцінки компонентів системи освіти з метою отримання професійного висновку про її стан і можливості та прогнозування подальшого розвитку (О. Касьянова); діяльність, спрямовану на визначення оцінки, що ґрунтується на спеціальних дослідженнях і містить мотивовані висновки щодо об'єкту освітньої діяльності (І. Підласий, М. Соловей).

Поняття «експерт» трактується вченими як висококваліфікований фахівець в певній галузі діяльності, який володіє необхідними знаннями, досвідом, а також експертними технологіями та який залучається замовником експертизи для підготовки висновку з метою ефективного вирішення завдань в цій галузі (І. Чечель, Т. Новікова, С. Перінов). Експертом з освіти в українському науковому просторі вважають досвідченого фахівця, який може об'єктивно оцінити різні компоненти освітньої діяльності, проектувати та прогнозувати її розвиток (О. Боднар, О. Касьянова).

Уточнено зміст поняття «експертиза» («Evaluation») в німецькомовному науковому просторі, яке тлумачиться як систематичні емпіричні дослідження та оцінювання предмету експертизи (програм, заходів, установ, технік, методів, продукції, осіб, цілей, планування, ефективності) з метою покращення його якості (В. Бейвл (W. Beywl); комплексне оцінювання предмету експертизи з метою вироблення подальших рішень щодо покращення його якості (Г. Альтріхтер (H. Altrichter), К. Бурен (C. Buhren)); процес, під час якого на основі визначених критеріїв систематично досліджується та оцінюється установи або заходи з метою винесення обгрунтованого висновку (Е. Кліме (E. Klieme)). Поняття «експертиза в галузі освіти» («Bildungsevaluation») трактується як систематичне та об'єктивне оцінювання результату, дії, впливу і / або ефективності / рентабельності освітніх та інших процесів, проектів, програм, установ, стратегій тощо, яке здійснюється з метою покращення та має дорадчу функцію (Р. Штокманн (R. Stockmann)).

Виявлено, що науковці німецькомовних країн не дають визначень понять «експерт» та «експерт з освіти», а розглядають ці поняття в контексті тих компетенцій, якими повинна володіти особа, що здійснюватиме експертизу або експертизу в галузі освіти, а саме методичних (планування емпіричного соціологічного дослідження, збір, обробка, оцінювання інформації, статистичні знання, організація проектів), предметних та організаційних (знання актуальних питань розвитку освіти, знання критеріїв якості освітнього процесу та освітньої установи, знання правових основ та законів управління в галузі освіти), соціальних та особистісних компетенцій (здатність налагоджувати контакт, працювати в команді, вирішувати проблеми, критичність, емпатія, саморефлексія).

Проаналізовано функції експертизи в освіті (управління, сертифікації та акредитації, стимулювання, виправдання витрат та репрезентативна) і розкрито їх зміст. У процесі дослідження виокремлено вимоги до експертів, а саме комунікативна компетентність, методологічна та методична грамотність, високий рівень професійної компетентності, практичний досвід та необхідні особисті якості. Проаналізовано класи завдань, що вирішуються експертом (діагностика, класифікація, прогнозування, планування, управління).

Учені вважають, що підготовка експертів з освіти повинна базуватися на компетентістному, конструктивіському та андрагогічному підходах, дотримуючись при цьому принципів самостійності, спільної діяльності, опори на власний досвід тих, хто навчається, індивідуалізації, контекстності, усвідомленості, розвитку освітніх потреб. При реалізації компетентістного підходу зарубіжні науковці виокремлюють компетентності, на розвиток яких має бути спрямована підготовка

експертів в галузі освіти, а саме, ключові (здібності щодо здійснення видів діяльності, властивих керівникові), загальні (базові компетентності та властивості особистості, що сприяють ефективній реалізації ключових компетенцій) та спеціалізовані (додаткові знання, навички і здібності, необхідні для управління питаннями розвитку системи освіти). Дослідники німецькомовних країн Європейського Союзу підкреслюють, що для здійснення експертної діяльності в галузі освіти фахівець потребує когнітивних, методичних, організаційних, предметних, соціальних, особистісних компетенцій, а також компетенцій щодо практики проведення експертизи. Німецькомовні науковці дотримуються єдиної точки зору, що експерт з освіти має володіти знаннями щодо основних понять експертизи, завдань експерта та актуальних питань розвитку освіти; вміннями збирати, систематизувати, оцінювати, аналізувати та представляти інформацію, а також мати соціальні та особистісні компетенції, які дають змогу здійснювати експертну діяльність. Виявлено відмінності у вимогах німецькомовних та українських науковців до експертів з освіти. Зокрема, німецькомовні вчені вважають, що експерт повинен розуміти експертизу як емпіричне соціологічне дослідження та вміти планувати його проведення, орієнтуючись при цьому на стандарти експертизи, які в Україні ще не розроблені.

Вітчизняні науковці пропонують здійснювати підготовку експертів з освіти: а) на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти у формі курсів підвищення кваліфікації; б) при проведенні навчальних семінарів, які мають разовий характер і не мають жорсткої інституційної прив'язки. В Німеччині та Австрії підготовка експертів з освіти здійснюється: а) за магістерськими освітніми програмами (спільно зі Швейцарією) або за освітніми програмами з отриманням сертифікату про підвищення кваліфікації в університетах та Педагогічних інститутах як додаткова професійна освіта; б) як система семінарів, майстер-класів, конференцій, які регулярно проводяться установами, що супроводжують розвиток освіти, наприклад, інститутом забезпечення якості школи та дослідження освіти в Німеччині, агенціями із забезпечення якості. В Ліхтенштейні та Люксембурзі експертів з освіти не готують.

У процесі дослідження зроблено висновок, що предметом досліджень вітчизняних науковців є також методи відбору експертів та оцінки їх професійних якостей, проте, німецькомовні вчені не досліджують це питання. Подано класифікацію методів відбору та оцінювання експертів з освіти в Україні.

Розглянуто експертну діяльність в галузі освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу. До німецькомовних країн Європейського Союзу належать Німеччина, Австрія, Ліхтенштейн та Люксембург. Швейцарія не входить до складу ЄС. Разом з тим, швейцарські науковці тісно співпрацюють з німецькими та австрійськими дослідниками щодо підготовки експертів з освіти. З'ясовано, що в усіх німецькомовних країнах ЄС експертиза є важливим засобом забезпечення якості освіти. Необхідність проведення експертизи, а також створення спеціальних установ для координації експертної діяльності в дошкільній, загальній середній, професійній, вищій та післядипломній освіті закріплено законодавчо на національному рівні та на рівні федеральних земель Німеччини, Австрії, на

федеральному рівні і на рівні кантонів Швейцарії, а також на національному рівні Ліхтенштейну та Люксембургу, за виключенням експертизи в галузі дошкільної освіти. У дошкільній, професійній та післядипломній освіті усіх німецькомовних країн експертна діяльність обмежується експертизою на інституційному рівні. Експертиза загальної середньої та вищої освіти здійснюється на міжнародному, національному та регіональному рівнях, а також на рівні окремого освітнього закладу. При експертизі освітніх закладів всіх рівнів використовують внутрішню та зовнішню форми експертизи, для яких розроблені та запроваджені стандартизовані інструменти як на національному рівні, так й на рівні федеральних земель Німеччини та Австрії, а також на національному рівні Ліхтенштейну та Люксембургу. Виключенням є Німеччина, в якій інструменти для забезпечення якості професійної освіти знаходяться на етапі розробки.

У другому розділі – *«Організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу»* – досліджено кваліфікаційні цілі, подано характеристику освітніх програм підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу; проаналізовано зміст, форми та методи підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу.

До організаційно-методичних засад підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах ЄС віднесено: кваліфікаційні цілі, програми, зміст, форми та методи підготовки. Аналіз кваліфікаційних цілей підготовки експертів з освіти в Німеччині та Австрії показав, що випускники освітніх програм підготовки експертів в галузі загальної середньої освіти повинні володіти знаннями та вміннями щодо розвитку загальноосвітнього закладу, персоналу, освітнього процесу, експертизи та забезпечення якості, а також емпіричними методами дослідження та консультування. Магістерські освітні програми з емпіричних досліджень освіти спрямовані на підготовку слухачів до проведення досліджень освітнього закладу, освітнього процесу, професійної та медіаосвіти, а також неформальної сфери освіти, нерівності в освіті, таких аспектів, як міграція та освіта і повернення до навчання. Освітніми програмами з отриманням сертифікату про підвищення кваліфікації «Дидактика вищої школи» передбачається, що випускники по завершенню навчання володіють знаннями щодо дидактики вищої школи, включаючи й основні напрями дидактики вищої школи Європейського Союзу, методології та методів якісного дослідження освіти, нових освітніх технологій та вміннями їх використовувати на практиці, а також вміннями розробляти документи для віртуальних навчальних платформ, обирати модель іспиту згідно навчальних цілей та планувати й організувати процес консультування.

Класифіковано види підготовки експертів з освіти і показано, що така підготовка здійснюється у німецькомовних країнах в різних галузях: загальної середньої та вищої освіти, а також емпіричних досліджень освіти. Підготовка експертів в галузі загальної середньої освіти здійснюється університетами та Педагогічними інститутами Німеччини та Австрії за магістерськими освітніми програмами (спільно зі Швейцарією), а також у формі підвищення кваліфікації установами Німеччини, що супроводжують процес розвитку загальної середньої

освіти. За програмами, що закінчуються отриманням Сертифікату про підвищення кваліфікації, Педагогічні інститути Німеччини та Австрії готують експертів в галузі вищої освіти. Магістерські освітні програми університетів Німеччини передбачають підготовку експертів в галузі емпіричних досліджень освіти. Попри те, що в галузі дошкільної, професійної та післядипломної освіти в німецькомовних країнах ЄС здійснюється експертна діяльність, освітні заклади та установи Німеччини й Австрії експертів для цих галузей не готують.

Проаналізовано програми підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах ЄС, обсяг навчального навантаження, співвідношення аудиторних занять й самостійної роботи. Показано, що навчання за магістерськими освітніми програмами підготовки експертів в галузі загальної середньої освіти розраховане на 60 – 120 кредитів (1800 – 3600 годин), з яких на аудиторні заняття відводиться від 240 до 540 (13–15%) годин, а на самостійну роботу від 1470 до 3060 (85–87%). Існує спільний проект Педагогічних інститутів Німеччини, Австрії та Швейцарії, який має уніфіковані організаційно-методичні засади підготовки експертів в галузі загальної середньої освіти. Це стало причиною того, що під час дослідження не виявлено відмінностей у підготовці експертів в галузі загальної середньої освіти Німеччини та Австрії. Підготовка експертів в галузі емпіричних досліджень освіти передбачає 120 кредитів (3600 годин), з яких на аудиторну роботу відводиться 540 годин (14%) та 3060 годин (86%) на самостійну роботу.

У розділі проаналізовано зміст підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах та з'ясовано, що змістом підготовки експертів в галузі загальної середньої освіти німецькомовних країн є теоретичні підходи та методи менеджменту освітніми установами, зокрема, розробка моделі та програми загальноосвітнього закладу, розвиток персоналу; концепція проекту управління персоналом; основні концепції, стандарти, процедури та основні поняття експертного дослідження та забезпечення якості; основні методи збору та оцінювання даних (емпіричні методи дослідження); планування та реалізація експертизи; основні концепції та результати дослідження, а також методи розвитку освітнього процесу та діяльності вчителів; основні концепції, цілі та методи консультування в загальноосвітньому закладі.

Зміст магістерських програм з емпіричних досліджень освіти передбачає розгляд таких питань, як реформування сучасної системи освіти, дослідження освітнього закладу, освітнього процесу, професійної та медіаосвіти, а також неформальної сфери освіти.

Змістом освітніх програм «Дидактика вищої школи» є основи дидактики вищої школи; організація дидактичної, методичної роботи, а також визначення успішності студентів у вищому навчальному закладі; нові освітні технології, спілкування на занятті, підготовка навчальних матеріалів, консультування; планування моделей іспиту відповідно до цілей навчання; концепція, планування та реалізація якісного дослідження; якісні методи збору та оцінювання даних; планування та реалізація проекту.

У розділі проаналізовано форми та методи підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах ЄС. Виявлено, що основними формами підготовки є лекція, семінар, дослідницька майстерня, колоквиум, практика, а формами підтвердження

успішності усний або письмовий іспити, письмова контрольна робота, реферат, письмова домашня робота, проект та магістерська (сертифікаційна) робота.

Зроблено висновок, що у підготовці експертів з освіти у німецькомовних країнах ЄС використовуються переважно методи, які спрямовані на реалізацію андрагогічних принципів, зокрема, мозкові штурми, формалізоване інтерв'ю з експертом, аналіз відеозапису власних практичних ситуацій, метод портфоліо, метод конкретних ситуацій.

У **третьому розділі** – *«Використання досвіду німецькомовних країн Європейського Союзу у підготовці експертів з освіти в Україні»* – розглянуто підготовку експертів в галузі освіти в Україні та визначено напрями використання досвіду підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу в Україні.

Вивчення підготовки експертів з освіти в Україні показало, що системної підготовки таких фахівців в Україні не здійснюється. Запроваджено окремі програми, спрямовані на підготовку фахівців, здатних реалізовувати експертну діяльність в галузі освіти. Так, університет імені Бориса Грінченка пропонує на сьогодні додаткову спеціалізацію «Експертиза у галузі освіти» в рамках магістерських освітніх програм за спеціальностями «Управління навчальним закладом» та «Державне управління» на базі повної вищої освіти (диплом спеціаліста або магістра) для осіб, які мають управлінський досвід. У Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Кіровоградському державному університеті імені В. К. Винниченка та Ніжинському державному університеті імені М. В. Гоголя запроваджена магістерська освітня програма на базі неповної вищої освіти (ступінь бакалавра), яка готує фахівців зі спеціальності «Освітні вимірювання».

Інститутами післядипломної педагогічної освіти (м. Рівне та м. Чернігів) розроблені програми та навчальні курси з окремих аспектів експертної діяльності, зокрема, оцінювання діяльності районних та міських методичних центрів і загальноосвітніх навчальних закладів, компетентісного підходу до системи педагогічних вимірювань та управління якістю. Також проводяться інструктажі й тренінги експертів щодо експертизи навчальної літератури.

Українським центром, регіональними центрами оцінювання якості освіти та науково-педагогічними працівниками обласних та міських інститутів післядипломної освіти проводиться навчання фахівців для проведення зовнішнього незалежного оцінювання. В останні роки Інститутом розвитку освіти (Міжнародний фонд «Відродження», м. Київ) та Національною командою з реформування вищої освіти запровадження низка тренінгів, семінарів та круглих столів, орієнтованих на підготовку фахівців із забезпечення та розвитку якості загальної середньої та вищої освіти.

Вивчення та аналіз досвіду підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу дозволили виокремити напрями його використання в Україні на таких рівнях: міжнародному, національному та інституційному. На міжнародному рівні корисним є налагодження зв'язків у сфері підготовки експертів з освіти з країнами, зокрема, німецькомовними, які мають досвід такої підготовки.

На національному рівні важливими є розробка концепції та нормативно-правового забезпечення підготовки експертів з освіти з врахуванням світового досвіду та національних особливостей, а також заснування мережі інформаційної підтримки експертів в галузі освіти. Визначено, що на інституційному рівні доцільними є такі кроки: визначення кваліфікаційних цілей, розробка змісту та програм підготовки експертів для всіх рівнів освіти (дошкільної, загальної середньої, професійної, вищої та післядипломної); оновлення та розширення варіативної складової змісту підготовки майбутніх менеджерів освітніх закладів за рахунок введення навчального курсу «Експертиза в галузі освіти»; розширення форм і методів підготовки експертів в галузі освіти.

Зроблено висновок, що реалізація підготовки експертів з освіти з імплементацією досвіду німецькомовних країн Європейського Союзу сприятиме підвищенню якості вітчизняної освіти та дозволить зробити її конкурентоспроможною у європейському просторі.

ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз проблеми підготовки експертів з освіти у педагогічній теорії показав, що вченими досліджено різні аспекти: підходи, принципи, основні завдання підготовки експертів з освіти; компетенції, якими повинен володіти експерт з освіти. Вітчизняні та зарубіжні науковці дотримуються єдиної точки зору, що підготовка експертів з освіти повинна здійснюватися на андрагогічних принципах (самостійності, спільної діяльності, опори на власний досвід тих, хто навчається, індивідуалізації, контекстності, усвідомленості, розвитку освітніх потреб), використовуючи компетентісний та конструктивістський підходи. Експерт з освіти повинен мати знання щодо основних понять експертизи, завдань експерта; актуальних питань розвитку освіти; вміння збирати, систематизувати, оцінювати, аналізувати та представляти інформацію, а також мати соціальні та особистісні компетенції, які дають змогу здійснювати експертну діяльність. В німецькомовному науковому просторі наголошується, що експерт повинен знати стандарти експертизи, розуміти експертизу як емпіричне соціологічне дослідження та вміти планувати його проведення.

2. Здійснено порівняльний аналіз базових понять дослідження в україномовному та німецькомовному науковому просторі. Вітчизняні науковці під поняттям «експертиза» розуміють метод дослідження експертом справ, питань у тій чи іншій галузі знань; дослідження та розв'язання проблемних ситуацій компетентними фахівцями; цілісну науково-пізнавальну кваліфікаційну процедуру. Експертиза в освіті тлумачиться науковцями як сукупність процедур, необхідних для дослідження й оцінки компонентів системи освіти з метою отримання професійного висновку про її стан і можливості та прогнозування подальшого розвитку. Експертом з освіти в українському науковому просторі вважають досвідченого фахівця, який може об'єктивно оцінити різні компоненти освітньої діяльності, проектувати та прогнозувати її розвиток.

Уточнено зміст поняття «експертиза» («Evaluation») в німецькомовному науковому просторі, яке тлумачиться як систематичні емпіричні дослідження та

оцінювання предмету експертизи (програм, заходів, установ, технік, методів, продукції, осіб, цілей, планування, ефективності) з метою покращення його якості. Поняття «експертиза в галузі освіти» («Bildungsevaluation») трактується як систематичне та об'єктивне оцінювання результату, дії, впливу і / або ефективності / рентабельності освітніх та інших процесів, проектів, програм, установ, стратегій тощо, яке здійснюється з метою покращення та має дорадчу функцію. Науковці німецькомовних країн розглядають поняття «експерт» та «експерт з освіти» в контексті тих компетенцій, якими повинна володіти особа, що здійснюватиме експертизу або експертизу в галузі освіти, а саме когнітивних, методичних, предметних, організаційних, соціальних, особистісних, а також компетенціями щодо практики проведення експертизи.

3. Досліджено організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу, а саме охарактеризовано кваліфікаційні цілі, освітні програми, зміст, форми та методи підготовки експертів з освіти в цих країнах. Під час дослідження з'ясовано, що підготовка експертів в галузі освіти німецькомовних країн здійснюється: в галузі загальної середньої та вищої освіти й передбачає оволодіння знаннями та вміннями щодо розвитку освітнього закладу, персоналу та освітнього процесу, експертизи та забезпечення якості, а також оволодіння емпіричними методами дослідження та консультування.

Одним із засобів здійснення експертизи є емпіричні дослідження. Така підготовка передбачає набуття знань та вмінь щодо досліджень освітнього закладу, освітнього процесу, професійної та медіаосвіти, неформальної сфери освіти, нерівності в освіті, а також таких аспектів, як міграція та освіта і повернення до навчання.

В галузі дошкільної, професійної та післядипломної освіти німецькомовних країн експертна діяльність здійснюється без спеціальної підготовки експертів.

Змістом підготовки експертів в галузі загальної середньої освіти німецькомовних країн є теоретичні підходи та методи управління освітніми закладами та персоналом; стандарти, процедури та основні поняття експертного дослідження й забезпечення якості; методи збору та оцінювання даних (емпіричні методи дослідження); планування й реалізація експертизи; методи розвитку освітнього процесу та діяльності вчителів; цілі та методи консультування в загальноосвітньому навчальному закладі.

Освітні програми підготовки експертів в галузі вищої освіти передбачають розгляд таких аспектів, як основи дидактики вищої школи; організація дидактичної та методичної роботи, а також визначення успішності студентів у вищому навчальному закладі; нові освітні технології, спілкування на занятті, підготовка навчальних матеріалів, консультування; планування моделей іспиту відповідно до цілей навчання; планування та реалізація якісного дослідження; якісні методи збору та оцінювання даних; планування та реалізація проекту.

Зміст магістерських програм з емпіричних досліджень освіти передбачає розгляд таких питань, як реформування сучасної системи освіти, дослідження освітнього закладу, освітнього процесу, професійної та медіаосвіти, а також неформальної сфери освіти.

Основними формами підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу є: лекція, семінар, дослідницька майстерня, колоквиум, практика. Формами підтвердження успішності при підготовці експертів в галузі освіти є усний або письмовий іспити, письмова контрольна робота, реферат, письмова домашня робота, проект та магістерська (сертифікаційна) робота.

Виокремлено методи, які використовуються при підготовці експертів з освіти в німецькомовних країнах і спрямовані на реалізацію андрагогічних принципів, зокрема, мозкові штурми, формалізоване інтерв'ю з експертом, аналіз відеозапису власних практичних ситуацій, метод портфоліо, метод конкретних ситуацій.

4. Визначено напрями використання досвіду підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах ЄС задля його імплементації в Україні на таких рівнях: міжнародному, національному та інституційному. На міжнародному рівні корисним є налагодження зв'язків у сфері підготовки експертів з освіти з країнами, зокрема, німецькомовними, які мають досвід такої підготовки. На національному рівні важливими є розробка концепції та нормативно-правового забезпечення підготовки експертів з освіти з врахуванням світового досвіду та національних особливостей, а також заснування мережі інформаційної підтримки експертів в галузі освіти. Визначено, що на інституційному рівні доцільними є такі кроки: визначення кваліфікаційних цілей, розробка змісту та програм підготовки експертів для всіх рівнів освіти (дошкільної, загальної середньої, професійної, вищої та післядипломної); оновлення та розширення варіативної складової змісту підготовки майбутніх менеджерів освітніх закладів за рахунок введення навчального курсу «Експертиза в галузі освіти»; розширення форм і методів підготовки експертів в галузі освіти.

Зроблено висновок, що реалізація підготовки експертів з освіти з імплементацією досвіду німецькомовних країн Європейського Союзу сприятиме підвищенню якості вітчизняної освіти та дозволить зробити її конкурентоспроможною у європейському просторі.

Однак проведене дослідження не вичерпує всієї повноти проблеми підготовки експертів в галузі освіти німецькомовних країн Європейського Союзу. Подальшого дослідження потребують такі важливі проблеми: система управління експертною діяльністю в німецькомовних країнах Європейського Союзу; діяльність експертів з освіти німецькомовних країн спільно з європейськими освітніми організаціями та спілками; розвиток змісту експертизи в галузі освіти в німецькомовних країнах в контексті євроінтеграційних процесів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Пономаренко Н. Г. Експертиза в освіті: особливості, функції, типи / Н. Г. Пономаренко // Освітологія. – Київ: Едельвейс. – 2015. – №4. – С. 61–64.
2. Пономаренко Н. Г. Експертна діяльність в галузі шкільної освіти: досвід

- Німеччини та Австрії / Н. Г. Пономаренко // Педагогічний процес: Теорія і практика: зб. наук. праць. – Київ: Едельвейс. – 2015. – № 5–6. – С. 125–129.
3. Пономаренко Н. Г. Експертна діяльність вищої освіти Німеччини / Н. Г. Пономаренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. журн. – Київ: Едельвейс. – 2015. – № 4. – С. 60–63.
4. Пономаренко Н. Г. Підготовка експертів з освіти: теоретичний аспект / Н. Г. Пономаренко // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка: наук. журн. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2015. – №81. – С. 88–91.
5. Пономаренко Н. Г. Аналіз освітніх програм підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // Освітологічний дискурс: електрон. наук. фах. вид. – Київ. – 2015. – № 4 (12). – С. 158–165.
6. Пономаренко Н. Г. Зміст підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. Л. Макаренка. – 2015. – №6. – С. 442–448.
7. Пономаренко Н. Г. Форми підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2015. – № 3. – С. 126–130.
8. Пономаренко Н. Г. Проблема підготовки експертів з освіти в Україні / Н. Г. Пономаренко // Збірник наукових праць Херсонського державного університету: Педагогічні науки. – Херсон. – 2016. – № 70. – С. 96–100.
9. Ponomarenko N. Training of educational experts – the main approaches / N. Ponomarenko // European Applied Sciences. – 2015. – №7. – С. 30–32.

Праці апробаційного характеру

10. Пономаренко Н. Г. Експертиза в освіті: теоретичний аспект / Н. Г. Пономаренко // «Сучасна освіта. Перспективи розвитку: теоретичний і практичний аспект»: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції, 22–23 квітня 2015 р. – Миколаїв. – С. 85–90.
11. Пономаренко Н. Г. Експерт в освіті: основні характеристики / Н. Г. Пономаренко // Матеріали Причорноморської регіональної конференції професорсько-викладацького складу Миколаївського національного аграрного університету, 24 квітня 2015 р. – Миколаїв. – С. 34 – 37.
12. Пономаренко Н. Г. Експертиза шкільної освіти Австрії / Н. Г. Пономаренко // «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень»: збірник наукових робіт учасників Міжнародної наук.-практ. конференції, 18–19 вересня 2015 р. – Одеса. – С. 90–93.
13. Пономаренко Н. Г. Експертиза шкільної освіти Швейцарії / Н. Г. Пономаренко // «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє»: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної наук.-практ. конференції, 2–3 жовтня 2015 р. – Київ. – С. 91–93.

14. Пономаренко Н. Г. Проблема підготовки експертів з освіти в Україні / Н. Г. Пономаренко // «Новые тенденции развития науки»: сборник материалов Международной научн.-практ. конференции, 25 сентября, 2015 р. – Київ. – С. 23–24.
15. Пономаренко Н. Г. Принципи та основні етапи експертизи вищого навчального закладу в Німеччині / Н. Г. Пономаренко // «Наука України: проблеми сьогодення та перспективи розвитку»: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конференції, 25–26 вересня 2015 р. – Київ. – С. 22–25.
16. Пономаренко Н. Г. Ранжування вищих навчальних закладів як інструмент забезпечення якості вищої освіти / Н. Г. Пономаренко // «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя»: збірник статей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13–17 жовтня 2015р. – Запоріжжя. – С. 13–14.
17. Пономаренко Н. Г. Особливості акредитаційної політики в системі вищої освіти німецькомовних країн Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика»: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конференції, 16–17 жовтня 2015 р. – Хмельницький. – С. 149–151.
18. Пономаренко Н. Г. Формування основних компетенцій експерта в галузі освіти / Н. Г. Пономаренко // «Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування»: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної наук.-практ. конференції, 23–24 жовтня 2015 р. – Львів. – С. 93–96.
19. Пономаренко Н. Г. Порівняльна характеристика підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу та Україні / Н. Г. Пономаренко // «Тенденції розвитку психології та педагогіки»: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної наук.-практ. конференції, 6–7 листопада 2015 р. – Київ. – С. 50–53.
20. Пономаренко Н. Г. Методи підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // «Актуальные проблемы психологии и педагогики»: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної наук.-практ. конференції, 13–14 листопада 2015р. – Харків. – С. 59–61.
21. Пономаренко Н. Г. Характеристика програм підготовки експертів з освіти в Україні / Н. Г. Пономаренко // «Теорія і практика освіти в сучасному світі»: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 13–14 листопада 2015 р. – Чернігів. – С. 78–80.
22. Пономаренко Н. Г. Аналіз відеозапису власної практичної ситуації або заняття як метод підготовки експертів в галузі освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // Матеріали Причорноморської регіональної конференції професорсько-викладацького складу Миколаївського національного аграрного університету, 21 квітня 2016 р. – Миколаїв. – С. 27–29.
23. Пономаренко Н. Г. Портфоліо як інструмент розвитку компетенцій і супроводу підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // «Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої сфери в контексті міжнародної співпраці України»: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції, 27–29 квітня 2016 р. – Миколаїв. – С. 98–102.
24. Пономаренко Н. Г. Форми підготовки експертів з освіти в Україні / Н. Г. Пономаренко // Матеріали Причорноморської регіональної конференції професорсько-викладацького складу Миколаївського національного аграрного

університету, 27 квітня 2017 р. – Миколаїв. – С. 24–26.

25. Пономаренко Н. Г. Кваліфікаційні цілі підготовки експертів з освіти в Німеччині / Н. Г. Пономаренко // «Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої сфери в контексті міжнародної співпраці України»: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції, 20–21 квітня 2017 р. – Миколаїв. – С. 144–148.

26. Пономаренко Н. Г. Характеристика освітніх програм підготовки експертів з освіти в Німеччині / Н. Г. Пономаренко // «Педагогика. Теоретические и практические аспекты развития современной науки»: сборник научных статей Международной научн.-практ. конференции, 30 сентября–1 ноября 2015 р. – Познань. – С. 12–13.

27. Пономаренко Н. Г. Кваліфікаційні цілі підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу / Н. Г. Пономаренко // «Педагогика. Научный поиск»: сборник научных статей Международной научн.-практ. конференции, 30–31 октября 2015 г. – Сопот. – С. 33–35.

АНОТАЦІЇ

Пономаренко Н. Г. Підготовка експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2017.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу. В роботі розкрито сутність понять «експертиза», експертиза в галузі освіти», «експерт», «експерт з освіти», здійснено їх порівняльний аналіз в українському та німецькомовному науковому просторі, визначено вимоги до експертів з освіти та їх завдання. Проаналізовано проблему підготовки експертів з освіти у педагогічній теорії. Охарактеризовано експертну діяльність в галузі освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу. Досліджено організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти, а саме охарактеризовано кваліфікаційні цілі, освітні програми, зміст, форми та методи підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу. Розглянуто підготовку експертів в галузі освіти в Україні та визначено напрями використання досвіду підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу в Україні на міжнародному, національному та інституційному рівнях.

Ключові слова: експертиза, експерт з освіти, організаційно-методичні засади підготовки експертів з освіти, кваліфікаційні цілі, зміст, форми, методи, німецькомовні країни Європейського Союзу.

Пономаренко Н. Г. Подготовка экспертов по вопросам образования в немецкоязычных странах Европейского Союза. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2017.

Диссертационное исследование посвящено проблеме подготовки экспертов по вопросам образования в немецкоязычных странах Европейского Союза. В работе раскрыта сущность понятий «экспертиза», «экспертиза в области образования», «эксперт», «эксперт по вопросам образования», осуществлен их сравнительный анализ в украинском и немецкоязычном научном пространстве, определены требования к экспертам по вопросам образования и их задания. Проанализирована проблема подготовки экспертов по вопросам образования в педагогической теории. Охарактеризована экспертная деятельность в области образования в немецкоязычных странах Европейского Союза. Исследованы организационно-методические основы подготовки экспертов по вопросам образования, а именно охарактеризованы квалификационные цели, образовательные программы, содержание, формы и методы подготовки экспертов по вопросам образования в немецкоязычных странах Европейского Союза. Рассмотрена подготовка экспертов по вопросам образования в Украине и определены направления использования опыта подготовки экспертов по вопросам образования в немецкоязычных странах Европейского Союза в Украине на международном, национальном и институциональном уровнях.

Ключевые слова: экспертиза, эксперт по вопросам образования, организационно-методические основы подготовки экспертов по вопросам образования, квалификационные цели, содержание, формы, методы, немецкоязычные страны Европейского Союза.

Ponomarenko N.G. Educational experts training in German-speaking countries of the European Union. – As manuscript.

The thesis for the Candidate of Pedagogic Sciences degree by specialty 13.00.04 – the theory and methodology of professional education. – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2017.

The thesis deals with the research of education expert training in German-speaking countries of the European Union. The research reveals the essence of such terms as "assessment", "assessment in education", "expert", "educational expert" and the comparative analysis of the terms is carried out in the Ukrainian- and German-speaking scientific fields. The educational expert requirements are identified (communication competence, methodological and methodical literacy, high level of professional competence, practical experience and appropriate personal qualities) as well as the types of tasks they fulfill (diagnostics, classification, forecasting, planning and management).

The problem of education expert training in pedagogical theory is analysed and it is identified that the experts training has to be based on the competence, constructivist and andragogical approaches. Domestic scholars propose to train experts on education: a) on the basis of institutes of postgraduate pedagogical education in the form of advanced training courses; b) during one-time educational seminars, which do not have a tight institutional link. In Germany and Austria, the training of experts on education is carried out on the basis of: a) Master's educational programmes (together with Switzerland) or educational programmes for obtaining a certificate of advanced training in universities and pedagogical institutes as additional professional education; b) a system of seminars,

workshops, conferences, which are regularly held by the institutions that support the development of education. In Liechtenstein and Luxembourg, education experts are not trained.

The expert assessment in education in the German-speaking countries of the European Union was characterized. It is also noted that in all German-speaking countries of the European Union assessment is an important tool that provides for the quality of education.

The organisational and methodical principles of education expert training were researched, that is qualification aims, educational programmes, the content, forms and methods of experts training in German-speaking countries of the European Union were characterized. It is stated that experts training in those countries is carried out in the fields of general secondary and higher education and implies gaining skills and knowledge in the area of development of an educational institution, its staff, the process of education, assessment and quality as well as acquiring the empirical methods of research and consulting.

One of the methods of expert assessment is empirical research. Such training suggests gaining knowledge and skills as for researching educational institutions, educational process, professional and media education, as well as informal types of education, educational inequalities, such aspects as migration and education, and the return to education. In the field of pre-school, vocational and post-graduate education of the German-speaking countries expert assessment is carried out without special expert training.

The research has identified that the main forms of expert training are lectures, seminars, research workshops, colloquiums and fieldwork, and the methods aimed at androgogical principles realisation, that is brainstorming sessions, interviews with experts, the analysis of video recordings of personal real-life cases, the portfolio method, the method of specific situation.

The educational experts training in Ukraine is researched, and it is identified that such systematic training is not carried out in the country. The ways of adopting in Ukraine the experience of education expert training in German-speaking countries of the European Union are identified at the following levels: international, national and institutional.

Key words: assessment, educational expert, organisational and methodical principles of educational experts training, qualification aims, content, forms, methods, German-speaking countries of the European Union.